

יג. ספק ספיקא שאינו מתהפך

המציאות

מצא הסכין פגום לאחר שחיטה ויש ספק ספיקא שמא בעצם המפרקת נפגם (כלומר לאחר שחיטת הסימנים) ואם תרצה לומר שלא נפגם בעצם המפרקת שמא במיעוט בתרא של סימן.

הדין לש"ך

אין ספק ספיקא להתיר. כיון שלא ניתן להפוך את סדר הספקות ולומר שמא במיעוט בתרא נפגם ואם תרצה לומר במיעוט קמא... שאם כן כבר ודאי נבילה היא⁴.

החולקים

יש בראשונים הרבה ספק ספיקא שאינם מתהפכים לדוגמא ברשב"א (תו"א א. ב. ג.) שהתיר סירכא תלויה משום ספק ספיקא, ספק מחמת נקב ספק שלא מחמת נקב, ואם תמצא לומר מחמת נקב שמא קרום העליון בלבד הוא שניקב. ואף על פי שאינו מתהפך קרי ליה הרב ספק ספיקא.... וכן בדין שהרי יש כאן שני צדדין להתיר, והנה בספק ראשון הוה ליה פלגא ופלגא, וכי מספקין תו ספק שני הוה ליה כרוב דמן התורה אזלינן בתר רובא⁵, ואם כן אף בשאינו מתהפך איכא תרי צדדין וספיקי להתיר ומה בכך שאינו מתהפך. (פר"ח קונה"ס יג. וכן כתב הגרע"י ביביע אומר בכמה מקומות)

ובכה"ח (ספק ספיקא כד) הביא את החולקים וכתב להתיר בהפסד מרובה.

יד. דוגמא נוספת לש"ך לספק ספיקא שאינו מתהפך

נשבר העצם למעלה מהארכובה⁶ ואין עור ובשר חופין את רובו ואינו ידוע אם נעשה קודם שחיטה או לאחר שחיטה אינו מותר משום ספק ספיקא. דלא תוכל להפוך ולומר אם תרצה לומר יצא לחוץ שמא לאחר שחיטה שלאחר שחיטה לא שייך לחלק בין יצא לחוץ או לא וכיון שאמרת אם תרצה לומר יצא לחוץ ע"כ קודם שחיטה הוא וכן כל כיוצא בזה:

טו. כשאנו מתהפך אבל הסדר מוכרח במציאות⁷

מציאות

- נמצא צפורן של ארי יושבת בגבו של שור ולא ראינו ארי נכנס. הרי זה ספק ספיקא. ספק נכנס הארי או לא. ואם תרצה לומר נכנס שמא לא דרס, וצפורן זה לא מיד הארי הוא אלא נתחכך בכותל וישב לו צפורן זה בגבו.
- עבר ובישל תוך י"ב חדש פירות שיש לחוש שיש תולעים בהן בלא בדיקה מותר משום ספק ספיקא שמא אין שם תולע ואם תרצה לומר היה שמא נימוח בבישול⁸.

¹ ויש להעיר שדוגמה זו באה להמחשה כיון שלמעשה בכל אופן אינה מותרת מכיון שיש לבהמה חזקת איסור וממילא אינה יוצאת מחזקתה בספק בשחיטה (תו"ש כג.)
² זהו כהסבר הרשב"א לדין ספק ספיקא. וגם להסבר הרמב"ם כתב הרמ"ע שלא צריך מתהפך כיון שהספק הראשון בכל אופן הופך אותו לדרבנן והשני מתיר.
³ ראה בהלכות שחיטה שו"ע נה, א בפרטי דין זה.
⁴ הש"ך למעשה בהחלטה הזו עונה להרבה מהמקרים עליהם סמכו החולקים לומר שיש ספק ספיקא גם כשאנו מתהפך.
⁵ דברי הרשב"א המובאים בב"י בסימן פד. ולהלכה שם בסעיף ט.

כללי ספק ספיקא - חלק ב

ספקות בגופו

יא. ספק ספיקא משם אחד

המציאות

הנושא קטנה ונבעלה תחתיו

הדין לש"ך

אסורה לבעלה. ואף על פי שלכאורה יש כאן ספק ספיקא, ספק באונס ספק ברצון ואם תרצה לומר ברצון שמא נבעלה כשהיא קטנה ופתוי קטנה אונס. אין זה נקרא ספק ספיקא כיון ששתי הספקות מכוונות לאותו צד היתר בדיוק שהיא נאנסה. והרי הכל שם אונס אחד הוא¹.

מקרים חריגים

כשהספק הראשון מכח מחלוקת הפוסקים והשני במציאות אינו נחשב משם אחד בכל אופן (דרכ"ת בשם משב"ז נג, י)²

החולקים

גם ספק ספיקא משם אחד נקרא ספק ספיקא. וכוונת התוספות להוציא ספק ספיקא שאינו מתהפך כמובא להלן. אחרת יתבטלו הרבה ספקות כגון:

- סתם כלים שאינם בני יומם, ספק אינו מהיום וספק נשתמש בפגום והרי שני הספקות מכוונות שהוא פגום.
- וכן ספק מחט בחלל הגוף ושמא לא ניקבו האברים הפנימיים שמכוון למציאות של נקב. ועוד מקרים (תורת השלמים כ. ולש"ך ראה אות יב למה מותרים שם)

יב. ספק ספיקא משם אחד כשאחד הספקות מתיר יותר

המציאות

לדוגמא עז שילדה תאומים ואין יודעין מי נולד תחילה. ואנו מסתפקים אם יש כאן ספק בכור, יש ספק ספיקא להתיר שמא ילדה כבר קודם ואם תרצה לומר שלא ילדה שמא אין זה שנולד תחילה. ולכאורה שני הספקות מכוונים לכך שילדה כבר קודם שילדה את העז הנדון. והוא לכאורה משם אחד.

הדין

יש ספק ספיקא ספיקא להתיר. כיון שהספק שילדה קודם מתיר את שני התאומים שנולדו והספק שמא יצא שני מתיר רק אותו.

ויסוד זה נכון גם כשהספק השני מתיר יותר מהראשון³ (תו"ש כא)

¹ מקור דין זה הוא התוספות בכתובות ט, א 'ואי בעית אימא באשת ישראל' שאם לא נגיד כך יקשה על ישוב הגמרא. וראה בתו"ש (כ) שאין כן דעת הרמב"ם אמנם הוא יחיד בשיטתו.
² כעין זה מצינו באו"צ (א. י"ד י) שכתב לגבי בין השמשות 'ספק אם הלכה כר' יוסי דעדיין יום הוא, ואף את"ל להלכה כר' יהודה דהוי ביה"ש, הלא ביה"ש גופא הוא ספק יום ואין לומר דהוי ס"ס משם אחד, דספק במחלוקת תנאים בצירוף ספק במציאות (דא"א לברר), חשיב שפיר ס"ס, אף דהוי משם אחד.
³ והש"ך ציין רק כשהספק הראשון מתיר יותר.
⁴ ולא תוכל לומר שמא במיעוט בתרא נפגם ואם תרצה לומר שלא נפגם במיעוט בתרא שמא בעצם המפרקת נפגם דשניהם אין חשש איסור והכל אחד.

יז. איסורי דרבנן מחומרא או מסייג לאיסור תורה

מציאות

דרבנן מחומרא: כגון בשר שנתעלם מהעין שחוששים שעורב בא והחליף אותו בבשר פסול למרות שאין ריעותא לחשוש בזה¹¹.

דרבנן מסייג לאיסור תורה: כגון ביצה שנמצאה בנבלה שאסרו אותה משום סייג לביצה של טריפה. וכן ציר דגים טמאים או בישולי נכרים. ובכל אלה עדיין אין חשש איסור בגופם אלא סייג לענין חיצוני אמנם הוא אסור מהתורה (ובסעיף הבא ידון בדרבנן מחשש בגופם).

הדין

בדרבנן מצד חומרא מתירים בספק אחד. בין שהוא בגופו האם חתיכה זו נתעלמה מהעין. ובין שהוא בתערובת כגון שזו נתעלמה נתערבה ברוב ולא יודעים מי האיסור ואפילו שהוא חשוב¹².

בדרבנן מסייג לאיסור תורה מתירים בספק אחד בגופו אבל לא מתירים כשרק נפל לתערובת והוא חשוב.

יח. איסור דרבנן מחשש לאיסור תורה בגופו

המציאות

גבינת נכרי שחוששים שהעמידה בקיבת נבלה¹³. או חלב נכרי שחוששים שעירב בו חלב מבהמה טמאה.

הדין

אפילו בספק אם היא גבינה של ישראל או של נכרי אסורה כיון שעשו אותה חכמים כאיסור תורה¹⁴.

וכל שכן שגבינת נכרי שנתערבה שאסורות כולן כשהיא חשובה.

אמנם ספק גבינת נכרים שגם נתערבה יהיו הגבינות מותרות כיון שבאיסור דרבנן לא צריך שיהיו שני הספיקות מגופו.

יט. איסור שעיקרו מהתורה ונתגלגל לדרבנן

א. איסור שעיקרו מהתורה ונתגלגל לדרבנן

- ספק איסור תורה שבושל בכלי ורוצים להשתמש בו¹⁵ אחר מעת לעת¹⁶.

הדין לש"ך

אסור ואין אומרים בזה ספק דרבנן לקולא שהרי ספק איסור חשוב שנתערב באחרים (כגון ספק דרוסה שנתערב) אינו בטל אף על פי שמן התורה אפילו ודאי איסור בטל ברוב אלא שחכמים אמרו שדבר חשוב אינו בטל¹⁷. וכן כל כיוצא בזה.

- גבינה שיש בה ספק אם העמידה בעור קיבת נבלה מותרת משום ספק ספיקא שמא לא העמידה בעור קיבת נבילה ואם תרצה לומר העמידה שמא אין שם בנותן טעם.

- נשבר גף של עוף ואינו ידוע אם קודם שחיטה או לאחר שחיטה מותר מטעם ספק ספיקא שמא לאחר שחיטה ואם תרצה לומר קודם שחיטה שמא לא ניקבה הריאה

הדין⁹

הכל מותר משום ספק ספיקא אפילו לש"ך כיון שהמציאות מאלצת את סדר הספקות:

- אין אתה יכול לומר שצפורן זה מיד הארי הוא אלא אם כן ידוע שנכנס ואם כן מתחלה צריך אתה לדון אם נכנס כלל או לא.
- וכן אי אתה יכול לאסור התבשיל אלא אם כן ידוע שיש שם תולע, ואם כן מתחלה צריך אתה לדון אם יש שם תולע או לא.
- וכן בגבינה אין אתה יכול לומר שלא נתן טעם אם לא תגיד תחילה שהעמידה בעור קיבת נבילה.
- וכן נשבר גף של עוף אין אתה יכול לומר אימא לאידך גיסא שמא ניקבה הריאה כו' דכיון דשבירת הגף אינה טרפה מצד עצמה אלא מצד שניקבה הריאה אם כן איך תתחיל לומר שמא ניקבה הריאה והרי אין ריעותא בריאה כלל וע"כ מכח שבירת הגף אתה בא לדון על הריאה ואם כן מתחלה צריך אתה לדון על הגף עצמו אימת נשבר, וכן כל כיוצא בזה.

ספקות באיסורי דרבנן

טז. דבר שמותר מהתורה ונותר בו ספק דרבנן

המציאות

ספק אם נמלחו דגים טמאים עם טהורים. וחוששים שציר הדגים הטמאים שאיסורו מדרבנן נתן טעם בדגים הכשרים.

הדין

מותר משום ספק ספיקא. ספק לא נמלחו ואם תרצה לומר נמלחו שמא אין בהן שומן.

ואף על פי שגם ציר דגים שאין בהן שומן אסור מדרבנן מכל מקום הרי יש ספק אם נמלחו עמהם או לא וספק דרבנן לקולא.

וכוותו¹⁰ שלמרות שגם אם אין בו שומן הוא עדיין אסור מדרבנן מכל מקום הוא מותר מכח ממה נפשך דבשל תורה יש היתר מכח ספק ספיקא (ספק לא נמלח וספק אין בו שומן) ומדרבנן אמרינן ספיקא חדא לקולא (ספק לא נמלח עם איסור)

¹² שלמעשה יש כאן ספק ספיקא: ספק אינה זו שנתערבה ואת"ל זו שמא לא הוחלפה שנתעלמה.

¹³ הפר"ח (ספק ספיקא ד) מסכים לעקרונות. אמנם סובר שגבינת נכרים דינה כאיסור דרבנן מסייג כביצת נבלה ולא חמורה יותר. ושכן דעת הטור והרשב"א.

¹⁴ כלומר גם קודם הגזירה היה כבר ספק, והגזירה העמידה אותה על איסורה באופן שלא מועיל ספק אחד להתירה.

¹⁵ כשיטת הט"ז (קלו, ז) שלא גזרו שימוש באינה בת יומה באיסורי דרבנן. ויש חולקים עליו כמובא בפת"ש (קכב, ב) בשם נוב"י.

¹⁶ הובא בתוה"ש לב, פת"ש יט.

¹⁷ כלומר כיון שודאו שאינו בטל רק מצד חשיבותו הוא איסור דרבנן היתי חשוב שספקו יהיה מותר כדין ספק דרבנן, קמ"ל שאסור.

⁹ הפרי מגדים (שפ"ד כאן סג, ד) נתן כלל שכל מה שצריך שיהיה מתהפך הוא דווקא כשהספקות בגוף אחד ובמקום אחד. אבל לגבי זמנים אפילו בשני זמנים צריך מתהפך. ובלשוננו: ב' תנאים צריך לזה האחד שיהיה ב' צדדיו בגוף א' לאפוקי ב' גופים כמו נשבר הגף ונקיבת הריאה דשני גופים הם צריך אתה לדון תחלה על הגף ולא בענין מתהפך וכן בב' מקומות ספק עאל ואם תרצה לומר עאל שמא לא דרס אין צריך להתהפך. אבל מזמן לזמן שמא לאחר שחיטה נשבר ארכובה ושמא לא יצא לחוץ עד שאתה מתחיל כך תתחיל להיפך וליכא ספק ספיקא

¹⁰ ע"פ תוה"ש כו

¹¹ התוה"ש העיר שזו לא דוגמא טובה כיון שלפסק הרמ"א שבשר שנתעלם בעין אסור דווקא כששינה מקומו ממילא הוא סייג לאיסור תורה.

כא. איסור דרבנן שנתערב חד בחד ואבד

המציאות

אם נתערב איסור דרבנן חד בחד אף על פי שאינו דבר חשוב ואחר כך נאבד אחד מהן מן העולם ולא נודע איזהו

הדין לש"ך

כיון שנתחזק איסור בב' חתיכות אלו אין אומרים בזה ספק דרבנן לקולא.

החולקים

דווקא לענין להתיר את שתי החתיכות אומרים שיש חזקת איסור, אמנם אם חתיכה אחת אבדה ואנו דנים בחתיכה שלפנינו, יש כנגד חזקת האיסור גם חזקת היתר ולכן אין להחמיר באבד. (פר"ח קצ"ד. לז. תוה"ש לח)

כב. איסור דרבנן שנתערב באינו מינו ואבד

המציאות

איסור דרבנן שנתערב באינו מינו וצריך שישים כנגדו מדרבנן²⁴ אך נתערב רק ברוב ואבדה חתיכה אחת.

הדין

השאר מותרות כיון שהוא איסור דרבנן ומעיקר הדין חד בתרי בטל ביבש

כג. איסור דרבנן חשוב שנתערב

המציאות

איסור דרבנן חשוב שנתערב ויש שיעור כנגדו

הדין

אינו בטל אפילו באלף כדין כל דבר חשוב שלא בטל בתערובת. וגם אם יאבד אחד מהם דינו יהיה כאיסור תורה שנתערב ואבד אחד²⁵.

אמנם יש להקל שיהיה מותר בשתי תערובות אפילו בלי הפסד מרובה ולא צריך שלשה (שפתי דעת ספק ספיקא כג).

תערובת חד בחד

כד. איסור דרבנן שנתערב חד בחד ושוב נתערב ברוב

המציאות

איסור דרבנן חשוב שנתערב חד בחד ואח"כ נתערב אחד מהן ברוב.

ואם נודעו שתי הספקות יחדיו, בהפסד מרובה יש להקל כדלעיל אות א.

אמנם אם יש ספק אם בכלל יש פה איסור, כגון:

- היו כאן שתי קדרות אחת מהן של היתר. ונפלה חתיכת נבלה לאחת מהן ואינו ידוע לאיזה נפל והקדרות ממנו של האיסור ויש רוב בכל קדרה כנגד האיסור.¹⁸

מותר. שכל שיש לומר שמא אין כאן איסור כלל הרי הספק מצד עצמו בא לו שהוא מדרבנן.

החולקים

ספק באיסור דרבנן מותר אפילו כשעיקרו מהתורה ואפילו נתחזק האיסור כפי שמוכח מדין שתי קדרות ומקורו במשנה בתרומות (ז, ה) ואין לחלק בסוגי הספקות ובתנאי ובזמן נפילת הספק היה כבר דרבנן¹⁹. (פר"ח ארוך טו. קצ"ד לג) ורק אם בזמן נפילת הספק היה דאורייתא ולחומרא לא יועיל מה שיתגלגל אח"כ לדרבנן (קצ"ד כא)

ב. ספק דרבנן והוא דבר שיש לו מתירין

- כגון ביצה שספק נולדה בשבת שאינו אחר יום טוב ונתערבה באחרות.

כולו אסורות²⁰. שבכל אופן ניתן לאכול אותה במוצאי שבת מבלי לסמוך על הספק. ואין אומרים ספק דרבנן לקולא בדבר שיש לו מתירין.²¹

והפר"ח (ס"ס קצ"ד מ) כתב שאמנם לא אומרים ספק דרבנן לקולא בדשיל"מ. אבל עושים ספק ספיקא בדשיל"מ אפילו באיסור תורה.

כ. איסור דרבנן שיש לו חזקת איסור

מציאות

איסור דרבנן שנתחזק בו כבר איסורו כגון אדם שטמא טומאה דרבנן ויש ספק בטבילתו²²

הדין לש"ך

אין מקלים בספק, כיון שהוחזק כבר באיסורו.²³

החולקים

אין ללמוד מטומאה לאיסורים בדין זה. שבאיסורין מקלים בספק דרבנן גם כשהוחזק באיסורו. (פר"ח ספק ספיקא טו) ועוד שלרמב"ם (מקוואות י, ו) גם במקוואות יש להקל בטומאה דרבנן (שם ותוה"ש לו).

¹⁸ ולכן הצורך בשישים הוא מדרבנן.

¹⁹ כגון בסימן סט סעיף י בנקה"כ בעניין אשה שבשלה בשר ומסופקת אם מלחה אותו תחילה. שהש"ך רצה לאסור הן מדין אתחזק איסורא שעניינו כסעיף הבא והן מצד עיקרו מהתורה שעניינו בסעיף זה. ע"ש. והפר"ח מקל בשניהם. וזה נפק"מ גם לשמיטה בזמן הזה ועוד.

²⁰ ראה שו"ע אור"ח שכב א ובמשנ"ב שם.

²¹ ואם שוב נתערבה באחרות נחלקו הש"ך והט"ז כמובא בבאר היטב (קב, א).

²² כמובא בשו"ע יו"ד רא, עא. ובנו"כ שם שהוא אפילו בטומאה דרבנן (ט"ז פו ועוד)
²³ ראה גם בט"ז סימן סט (כד) שהקל בדין בשר שספק נמלח ונתבשל, כי קימ"ל דם שבשלו דרבנן. ולא החמיר מצד חזקתו כיון שיש כנגדו רוב שמולחים. ובנקודות הכסף שם החמיר מצד שהוא מוחזק באיסור דם.

²⁴ כדברי הרמ"א בסימן קט סעיף א שגם בדרבנן צריך שישים באינו מינו. ודעת הש"ך שם (ט) להקל במקום הפסד

²⁵ כמובא לעיל סימן קי סעיף ז.

מחזקת אבר מן החי וראיה שגם בספק דרוסה אפשר שתדרס בסימנים שאולי ניקב הושט ואין לך ספק בשחיטה יותר מזה. (כ"פ קונטרס בית הספק 'דהנה הרמ"א'²⁷)

כח. שלש ספקות בחזקת איסור תורה

מציאות

איסור תורה שיש בו שלש ספקות להיתר. כגון אשת איש שנולדו בה כמה ספקות להיתרה לעולם.

הדין לש"ך

היו כאן שלש ספקות מותר שאף אם תעמידנו על חזקת איסור (ותבטל החזקה ספק אחד, עדיין) יש כאן ספק ספיקא. לא יהא זה חמור מודאי איסור שאין לך חזקת איסור גדול מזה ומותר בספק ספיקא.

החולקים

כל שהספק הוא במה שבא להוציא מחזקת האיסור לא יועילו ספקות נוספים. כיון שאחרי שהתחזק האיסור לא חשוב ספק כלל אלא בודאי איסור²⁸. (תורת השלמים מג. ט"ז טו. מ"ב לח)

כט. גדר הספק שלא מועיל לחזקה

יש לחלק בין שני סוגות ספקות בענין זה.

כשהספק הוא בפעולה שבאה להוציא מהחזקה כגון ספק בשחיטה כיון שהשחיטה עצמה באה להוציא מאיסור אבר מן החי, לא מועיל ספק ספיקא בשחיטה להוציא מחזקת איסור.

אבל כשהספק הוא בענין צדדי כגון בהמה שיש עליה חזקת איסור של אבר מן החי ומסתפק אם נדרסה על ידי ארי. במקרה זה מועיל ספק ספיקא להיתרה שהרי אין לנו חזקה לגבי הדריסה שלה. והוא הדין אם לאחר שחיטה נמצא גף שבור אבל אין ספק בשחיטה עצמה שהיתה כדן אפשר לעשות ספק ספיקא להיתר כדברי הרמ"א בסעיף ט שהרי אין לה חזקה לנקב בריאה בעוף.

ל. דוגמא שבה אין ספק ספיקא מועיל בחזקת איסור

בהמה שאירע לה א' ספק בשחיטה² ונתערב חד בחד ואח"כ נמצאת חתיכה (אפילו אינה חשובה) ויש בה ספק אם היא מבהמה הכשרה או מזו.

אף על פי שבכיוצא בזה היו ספק ספיקא, כלומר שניתן לכאורה לומר שמא החתיכה באה מהכשרה ואפילו אם באה מהמסופקת שמא היא גם כשרה, וכמו שנתבאר בדין ז' (בדין חתיכה שנמצאה בין שתי חנויות שהש"ך מתיר. ויש חולקים) הואיל ויש כאן חזקת איסור שהספק הוא בשחיטה אין זה ספק ספיקא:

לא. ספק ספיקא שלא הועיל בחזקת איסור ושוב נתערב

ואפילו אם אחר כך חתיכה כזו שלא התרנו בספק ספיקא מצד חזקתה נתערבה ברוב, אינה בטלה אם היא חשובה. כיון שבכל מקום שאינו

הדין

אינו בטל כיון שנתחזק מתחלה האיסור דרבנן בשתי החתיכות אם כן כל אחד ואחד הרי הוא כגופו של איסור. ולא אומרים ספק ספיקא שמא זה שאני אוכל עכשיו אינו מה שנפל ואת"ל זו היא שמא היא היתר.

החולקים

במקור הדין באו"ה הסביר הטעם 'כיון דהספק ראשון הוה דאורייתא' משמע שבאיסור דרבנן שנתערב חד בחד ושוב נפל אחד מהן ונתערב ברוב מותר. והוא הדין אם אבד אחד מהם. ושו"ר הענין שמה שאוסרים בנתערב חד בחד לא נקרא שנתחזק האיסור בשניהם רק ששניהם אסורים ללא ספק נוסף. (תוה"ש מא.)

כה. ספק תורה שנתערב חד בחד ושוב ברוב

המציאות

ספק איסור תורה חשוב שנתערב חד בחד ושוב נתערב חד בתרי

הדין

התערבות השניה אסורה כדן איסור תורה חשוב שנתערב שאינו בטל שכל אחד בתערובת הראשונה הוא כגופו של איסור.

כו. מעמד איסורי תורה שלא בטלו

איסור תורה דלא בטל בכל אחד מהסעיפים הקודמים כגון בספק בגוף ובתערובת. לא יבטלו גם בהפסד מרובה וגם כשרוצה לאכול אחד אחד כיון שלא נחשב ספק ספיקא כלל.

ספקות כנגד חזקת איסור

כז. ספק ספיקא בחזקת איסור תורה

מציאות

איסור המוחזק באיסור תורה שיכול להיות מותר בספק ספיקא האם יש להכשיר אותו.

הדין לש"ך

ספק ספיקא לא מועיל במקום חזקת איסור באיסור תורה כיון שהספק הראשון בא כנגד החזקה וממילא נותר לך ספק אחד באיסור תורה.

ובהמשך בדין כט וכן בדברי הט"ז (טו) והמשאת בנימין מוסבר שזה דווקא כשהספק הוא בפעולה שבאה להוציא מחזקת האיסור כגון ספק בשחיטה שבאה להוציא מחזקת איסור איבר מן החי. אבל בספק אחר כגון בספק דרוסה שנתערבה שאין הספקות מעניין חזקת האיסור עושים ספק ספיקא²⁶.

החולקים

ספק ספיקא מועיל אפילו במקום חזקת איסור תורה. (פר"ח ארוך טו) ומוכח שאנו עושים ספק ספיקא אפילו בשחיטה ואפילו שהיא באה להוציא

²⁷ וסיים 'וכן עמא דבר, וביחוד חכמי ספרדים בתשובתם אשר תמכו יסודם בהתרת עגונה וגירושין לשמש בספק ספיקא, אף דאתחזק איסור אשת איש, וברוך שבחר בהם ובמשנתם'.

²⁸ לשון תורת השלמים ונראה שכונתו שלא יוציא ספק מידי ודאי.

²⁶ והגם שר"י מחמיר בזה, אינו מחמיר מטעם חזקת איסור אלא מכך שהוא ספק בגוף וספק בתערובת.

לח. חיוב בדיקה בספק ספיקא

במקום שיש ספק ספיקא גמור אין צריך לבדוק כלל אף על פי שיש לברר האיסור על ידי בדיקה כגון נשבר הגף וספק אם ניקבה הריאה וכן ספק ספיקא בדרוסה וכל כיוצא בזה.

ויש חולקין. ויש להחמיר היכא דאפשר ואין הפסד בדבר: ³⁵

וכתב הנוב"י (קמא יו"ד מג) שחיוב הבדיקה הוא דווקא אם יתבררו כל הספקות על ידי הבדיקה. ולא אם גם לאחריה ישאר צד ספק. ³⁶ ועוד כתב שהוא דווקא אם יש חזקת איסור ובמקום שאין חזקת איסור אין צריך בדיקה אפילו שאין הפסד מרובה. ³⁷

לו. זהירות בספק ספיקא

הדין לש"ך

אין לנו עכשיו לבדות שום ספק ספיקא או ספק דרבנן להקל ללמוד דבר מדבר אם לא אותן המפורשים כל אחד במקומן וכן אותן שנתבאר למעלה או הדומה להן ממש או שיש בלא זה צדדים להתיר וגם זה אחר רוב העיון. וראיה מהמרדכי (יבמות כא) שהראה מקומות רבים בגמרא שלא עשו ספק ספיקא.

החולקים

לא כתב המרדכי בשם רבינו ברוך שיש להחמיר מלעשות ספק ספיקא אחרים אלא להעיד שבכה"ג הדומים לאותם מקומות בש"ס שלא הכריעו מספק ספיקא אין להקל. כי דווקא שם היה גריעותא בס"ס. ובמקומות שאינם דומים עושים ספק ספיקא. (מהר"י מטראני חלק י"ד. תה"ש מז. פר"ח יח)

ויש מוסיפים שדין זה תלוי אם ספק דאורייתא לחומרא הוא דאורייתא. ולעיקר שהוא דרבנן אין להחמיר (כ"פ בית הספק אות י')

נחשב ספק ספיקא ²⁹ דינו כספק איסור שנתערב שאסור מצד שהוא ספק בגוף ובתערובת.

לב. כשיש שלש ספקות במקום חזקה

מציאות

אם יש בחתיכה שלש ספקות כגון שבהמה זו שאירע לה ספק בשחיטה באופן שנמצא אחר השחיטה ספק פגימה בסכין (ואבדה הסכין) ³⁰ ונתערבה חד בחד ונמצא חתיכה לפניהם.

הדין

אפשר לעשות ספק ספיקא. שמה החתיכה באה מהכשרה ואם תרצה לומר שבאה מהמסופקת שמה אין זו פגימה האוסרת. ואם תרצה לומר שהיא פגימה האוסרת שמה במפרקת נפגם. ונמצא שיש בחתיכה ג' ספקות (ובכמה עצה שניים).

ואפילו שנודע הספק הראשון קודם שנולד הספק בחתיכה כמו שנתבאר בדין ז'.

כללים נוספים בספקות

לג. ספק ספיקא בספקות שאינן שוים בסבירותם

מציאות ³¹

ספקות כשיש לתלות יותר באיסור כגון שיש ריעותא בצלעות ואנחנו מסתפקין בכשרות הריאה מצד שבירת גף (שו"ע נג, ד ובש"ך שם יג). או כשהאיסור מצוי יותר מההיתר.

הדין לש"ך

אין ספק ספיקא אלא במקום שהאיסור וההיתר שווים. ³²

ובפרי מגדים (שפ"ד כא) כתב ראייה לש"ך מדחית התוספות בכתובות את האפשרות לעשות ספק ספקא מטעם 'מוכת עץ' מפני שאינו שכיח. ³³

לד. ספק בחסרון חכמה

הדין

אינו ספק כלל בין לענין ספק אחד בין לענין ספק ספיקא ³⁴

ובכלל דין זה גם כל מקום שאפשר לברר על ידי שאלה כדברי הר"ן בפסחים (א, ב) על דין המשכיר בית לחבירו בי"ד בניסן אין לסמוך על כך שחזקתו בדוק אם ניתן לשאול את בעל הבית. וכן הביא את דברי הר"ף שלא סומכין על הכלל שרוב מומחין אצל שחיטה כשהשוטח לפנינו וניתן לשאול אותו.

²⁹ נראה כוונתו דווקא שבספק ספקא שאסרנו לא היה תערובת וממילא נשארנו עם ספק איסור ביד. אבל כשאוסרים ספק בגוף וספק בתערובת מותר בתערובת נוספת כדברי הרמ"א בסעיף ח' ובש"ך שם נה.

³⁰ ראה להן אות לד שאם הסכין לפנינו ורק שאיננו בקיאים להכריע אינו ספק שהוא ספק בחסרון חכמה.

³¹ נקדים היסוד היתר ספק ספקא לדעת הרמב"ם (ט, יב) הוא שספק דאורייתא הוא איסור דרבנן וספק דרבנן מותר. ולדעת הרשב"א (תה"א ד, א יא, ב 'ומסתברא לי') ספק דאורייתא הוא ודאי איסור מהתורה. ובספק ספיקא הספק הראשון גורם לשיוון בהסתברות והספק השני מכריע לקולא. וכן דעת הרבה הראשונים (רש"י, תוספות, ר"ן) ראה סיכום השיטות בפר"ח כללי ספק ספיקא א.

³² וכן דעת רובם המכריע של הפוסקים פר"ח, חו"ד, פמ"ג, חכ"א. ראה כה"ח ספק ספיקא כא. וכן הלכה.

³³ ועוד נראה שם שגדר הפסד שפוטרי מבדיקה הוא בתוצאות הבדיקה ולא בעלות הבדיקה. שכתב לפטור רואה דם מחמת תשמיש מבדיקה מטעם 'ותפסיד שלא תנשא שוב כלל'.

³⁴ ולכן בנשמת הגף פתר הרמ"א מבדיקה.